

АНОТАЦІЯ

Большакова Є. Л. Менеджмент стійкого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – «Менеджмент» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»). – Полтавська державна аграрна академія Міністерства освіти і науки України, Полтава, 2020.

Дисертація присвячена вирішенню актуального науково-практичного завдання щодо проблематики менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України.

Проведено критичний аналіз теоретичних положень щодо управління розвитком м'ясопереробних підприємств шляхом уточнення таких понять як «стійкість», «стійкий розвиток», «менеджмент стійкого розвитку» тощо. Зокрема, на відміну від інших, поняття «стійкість» запропоновано визначати як стан та властивості господарюючого суб'єкта, при яких його соціально-економічні показники під впливом різноманітних та численних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища знаходяться у нормативному діапазоні динаміки індикаторів стійкості, межі якої прийняті відповідно до стратегічного і тактичного планово-проектного управління, затвердженого на даний часовий період.

Поглиблені теоретичні положення щодо сутнісно-змістовного значення концептуальних особливостей прийняття управлінських рішень у контексті менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств, які, на відміну від існуючих, базуються на поєднанні узагальненої класифікації чинників стійкого розвитку, розроблених основних критеріїв стійкості та принципів прийняття управлінських рішень у контексті менеджменту стійкого розвитку,

дозволяють забезпечити високу адаптивність м'ясопереробних підприємств до динамічно мінливого ринкового середовища стосовно їх економічної, екологічної, соціальної та ризикової стійкості.

Узагальнення теоретичних положень щодо структурно-функціонального механізму менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України дозволили констатувати, що він є синкретичною стійкою цілісністю, яка являє собою конгломерат системоутворюючих елементів, які відповідним чином групуються, утворюючи різні підсистеми, та реалізують відповідні принципи, функції, методи, теорії, завдання й інструменти для досягнення встановлених цілей у межах забезпечення економічної, екологічної, соціальної та ризикової стійкості. Запропонований механізм відрізняється поєднанням узагальненої авторської класифікації чинників стійкого розвитку, розроблених основних критеріїв стійкості та базових принципів стійкого розвитку підприємств з врахуванням галузевої специфіки, що дозволить оптимізувати та забезпечити дієву реалізацію управлінських процесів самоорганізації, самооцінки, самозбереження, самоконтролю та адаптивного розвитку м'ясопереробних підприємств.

Проведений аналіз тенденцій розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України за останні роки дозволив висвітлити проблеми галузі та шляхи їх подолання в сучасних умовах господарювання. Результати дослідження дозволяють констатувати, що скорочення виробництва свинини, яловичини та телятини призвело до зростання обсягів виробництва птиці. Тому вітчизняний ринок птиці відзначається високою ефективністю та відсутністю проблеми збуту готової продукції. Проблематичним і низькоефективним досі залишається виробництво телятини та яловичини, яким займаються, в основному приватні господарства. Зокрема, йдеться про проблему дотримання світових стандартів та орієнтацію аналізованого сегменту на актуальні запити споживачів. Така ситуація виникла в результаті низької купівельної

спроможності українців, які не завжди можуть собі дозволити червоне м'ясо. Занепокоєння викликає і виробництво свинини, попит на яку теж з року в рік в Україні зменшується. Вищезазначене є складовою проблематики забезпечення продовольчої безпеки України.

Удосконалений методичний підхід до аналізу ефективності менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств представляє собою систему оціночних показників ефективності, що відображають основні тенденції розвитку аналізованого об'єкта в плані його організації та функціонального потенціалу, обумовлені вірогідністю досягнення поставлених цілей. Зазначений методичний підхід передбачає оптимізацію кількості етапів аналізу та отримання достовірної інформації щодо результатів господарської діяльності, що дозволяє виконувати просторово-територіальні аналітичні порівняння на мікро-, макро- і мезорівнях, проводити факторну оцінку та комплексний аналіз ефективності менеджменту, та є основою виявлення основних перешкод (економічних, соціальних, організаційних тощо), які заважають стійкому розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України.

Обґрунтовані методичні підходи до оцінювання рівня менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств з використанням актуалізованої системи показників та індикаторів стійкості, які, на відміну від існуючих, сприяють формалізації задач та інструментів для забезпечення пріоритетних напрямків стійкого розвитку підприємств, формуванню та коригуванню параметрів у систему оцінки коефіцієнтів, виконанню розрахункових операцій за визначенням індикаторів стійкості, зведенню отриманих результатів у таблицю інтегрованих показників економічної, екологічної, ризикової і соціальної стійкості та аналізу результатів кінцевих контрольних розрахунків рівня розвитку підприємства, дозволяють отримати інформацію, яка забезпечуватиме розробку та реалізацію своєчасних практичних заходів, спрямованих на підвищення рівня менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробного підприємства.

Апробування запропонованих підходів, які були проведені на М'ясопереробній фабриці «АЛАН», ТДВ «М'ясокомбінат «ЯТРАНЬ» та ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат», дозволили виявити економічні, організаційні та соціальні перешкоди, що заважають стійкому розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України.

Застосування формалізованих підходів до моделювання елементів менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України, в основі яких запропоновано актуальну модель оптимізації портфеля інвестиційних проектів, яка, на відміну від існуючих, передбачає синтетичне використання методу меж і гілок та симплекс-методу дозволить керівництву підприємства оптимально розподіляти проекти за часовими періодами в умовах обмеженості власних ресурсів відповідно до обраної стратегії управління стійким розвитком підприємства.

Сформовано авторське бачення рекомендацій організаційно-економічного характеру щодо реалізації стратегії стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України у напрямі державного регулювання галузі. Результати узагальнення дозволили визначити інструментарій забезпечення стійкого зростання підприємств м'ясопереробної промисловості в Україні, практичне застосування якого має свої відмінності та переваги, а саме: отримання виробниками м'ясної продукції необхідних кредитних ресурсів під заставу виробленої продукції; гарантія високоякісної та дієвої системи сировинного забезпечення, що дасть можливість здійснювати операції за заздалегідь регламентованими умовами, які відповідають критеріям актуальності, прозорості та об'єктивності; можливість врегулювання фінансово-економічних відносин між виробниками м'яса та організаціями з оптових і роздрібних продажів тощо.

Адаптований механізм розробки стратегії менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України, відмінністю

якого є комплексування стратегічних рішень щодо фінансово-економічного, організаційно-управлінського, виробничо-технологічного, інвестиційного, інноваційного та кадрового розвитку потенціалу підприємств, дозволяє перейти м'ясопереробному підприємству до інноваційного стану, який відповідав би зовнішнім викликам та характеризувався змінами, які сприяють формуванню та реалізації безпекових цілей, формуванню довгострокових конкурентних переваг.

Ключові слова: агропродовольча сфера України, менеджмент стійкого розвитку, механізм стійкого розвитку, м'ясопереробні підприємства, продовольча безпека, ринок м'яса і м'ясної продукції, стійкий розвиток.

ABSTRACT

Bolshakova Ye.L. Management of sustainable development of enterprises of the agro-food sphere in Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

The dissertation for the degree of Doctor of Philosophy by specialty 073 – “Management” (field of study 07 “Management and Administration”). – Poltava State Agrarian Academy, Ministry of Education and Science of Ukraine, Poltava, 2020.

The dissertation is devoted to the solution of the scientific and practical problems of management of sustainable development of meat processing enterprises of the agro-food sphere in Ukraine.

A critical analysis of the theoretical principles on managing the development of meat processing enterprises by clarifying such concepts as “sustainability”, “sustainable development”, “management of sustainable development”, etc has been conducted. In particular, unlike others, the concept of “sustainability” is proposed to be defined as a state and properties of the economic agent, in which its socio-economic indicators under the influence of various and numerous factors of internal and external environment are within the regulatory range of the dynamics of stability indicators. The

limits of this dynamics were accepted in accordance with the strategic and tactical planning and project management approved for this period.

In-depth theoretical principles on the substantive significance of the conceptual peculiarities of management decisions in the context of management of sustainable development of meat processing enterprises, which, unlike existing ones, are based on a combination of generalized classification of sustainable development factors, developed basic sustainability criteria and management decision-making principles in the context of sustainable development management, enable to ensure high adaptability of meat processing enterprises to the dynamically changing market environment in relation to their economic, environmental, social and risk sustainability.

Summarizing of the theoretical principles on the structural and functional mechanism of management of sustainable development of meat processing enterprises of the agro-food sector in Ukraine resulted in the statement that it is a syncretic stable integrity. This integrity is a conglomeration of the system-forming elements, which are grouped accordingly and form different subsystems, methods, theories, tasks and tools to achieve the goals within the framework of ensuring economic, environmental, social and risk sustainability. The proposed mechanism is a combination of summarized author's classification of sustainable development factors, basic criteria of sustainability and basic principles of sustainable development of enterprises taking into account the industry specifics. This will optimize and ensure effective implementation of management processes of self-organization, self-assessment, self-preservation, self-control and adaptive development of meat processing enterprises.

The analysis of trends in the development of meat processing enterprises in the agro-food sector of Ukraine in recent years has highlighted the problems of the industry and the ways to overcome them in the modern economic conditions. The study results prove that the reduction of pork, beef and veal production has caused the increase in poultry production. Therefore, the domestic poultry market is characterized by high effectiveness and the absence of the problem of marketing finished products.

The veal and beef production, which is practiced mainly by private farms, still remains problematic and ineffective. In particular, we consider a problem of necessity to follow the world standards and orientation of the analyzed segment on the actual consumers demands. This situation is the result of the low purchasing power of Ukrainians, who cannot always afford red meat. The pork production is also of concern, its demand is reducing from year to year in Ukraine. The above mentioned is a component of the issue of food security of Ukraine.

The improved methodological approach to the analysis of the effectiveness of management of sustainable development of meat processing enterprises is a system of assessment indicators of efficiency. These indicators reflect the main trends in the development of the analyzed object in terms of its organization and functional potential, due to the probability of goals achievements. This methodological approach involves optimizing the number of analysis stages and obtaining reliable information on business results, which allows for the spatial-territorial analytical comparisons at the micro, macro and meso levels, factor assessment and comprehensive analysis of the management effectiveness, and is the basis for identifying major obstacles (economic, social, organizational, etc.) that hinder the sustainable development of meat processing enterprises in the agro-food sector of Ukraine.

Substantiated methodological approaches to assessing a level of management of sustainable development of meat processing enterprises using an updated system of sustainability indicators, which, unlike existing ones, contribute to the formalization of tasks and tools to ensure the priority areas of sustainable development, formation and adjustment of the parameters into the system of coefficient assessment, performing calculations to determine sustainability indicators, summarizing the results into a table of integrated indicators of economic, environmental, risk and social sustainability and analysis of the results of the final control calculations of an enterprise development level, enable to obtain information that will help to develop and implement timely

practical measures to improve a level of management of sustainable development of meat processing enterprise.

Approbations of the proposed approaches, which were conducted at the meat-processing factory “ALAN”, Additional Liability Company “Meat Factory “Yatran” and LLC “Hlobynskyi Meat Factory” revealed economic, organizational and social obstacles to sustainable development of meat processing enterprises of the agro-food sphere in Ukraine.

Application of the formalized approaches to modeling elements of management of sustainable development of meat processing enterprises, based on which the current model of investment project portfolio optimization is proposed, which, unlike existing ones, involves the synthetic use of branch and bounds method and simplex method in order to optimally distribute projects by time periods in the conditions of limited own resources according to the chosen strategy of management of sustainable development of enterprise.

The author’s opinion of organizational and economic recommendations for implementation of the strategy of sustainable development of meat processing enterprises of the agro-food sector in Ukraine toward the state regulation of the industry has been formed. The results of generalization enabled to determine the tools to ensure sustainable growth of meat processing enterprises in Ukraine, the practical application of which has its differences and advantages, namely: extension of the necessary credit resources secured by the manufactured products to meat producers; guarantee of a high-quality and effective system of raw material supply, which will allow to carry out operations under pre-regulated conditions that meet the criteria of relevance, transparency and objectivity; the possibility of settling financial and economic relations between wholesalers, retailers and meat producers.

Adapted mechanism of the development of management strategy for sustainable development of meat processing enterprises of the agro-food sector in Ukraine, the difference of which is the combination of strategic decisions on financial and

economic, organizational and managerial, production and technological, investment, innovation and human resources development, enables the meat processing enterprise to switch to the innovative state, which meets the external challenges and characterized by the changes that contribute to the formation and implementation of security objectives, the formation of long-term competitive advantages.

Key words: agro-food sphere of Ukraine, management of sustainable development, mechanism of sustainable development, meat processing enterprises, food security, meat and meat products market, sustainable development.

Список публікацій здобувача

Статті у монографіях:

1. Bolshakova Ye. L. Domestic meat processing industry: actual problems and prospects for future development. *Менеджмент у XXI сторіччі: глобалізаційні виклики: монографія* / за ред. І.А. Маркіної. Полтава: Видавництво «Сімон», 2017. С. 386-393 (0,68 друк. арк.).

2. Bolshakova Ye. L. Theoretical and methodological foundations of sustainable development of industrial enterprise: monograph. *Theory and practice of social, economic and technological changes*. Nemoros s.r.o. Prague, 2018. pp. 59-65 (0,58 друк. арк.).

3. Bolshakova Ye. L. A systematic approach to analysis of the effectiveness of management of meat-processing enterprises' sustainable development. *Management of the 21st century: globalization challenges: monograph*. Nemoros s.r.o. Prague, 2018. pp. 243-249 (0,59 друк. арк.).

4. Bolshakova Ye. Peculiarities of functioning of security management system at domestic meat-processing enterprises: monograph. *Security of the XXI century: national and geopolitical aspects*. Nemoros s.r.o. Prague, 2019. pp. 348-353 (0,49 друк. арк.).

5. Bolshakova Ye. Meat processing industry in Ukraine monitoring the state and trends in the *development: monograph*. Management of the 21st century: globalization challenges. Issue 2. Nemoros s.r.o. Prague, 2019. pp. 171-176 (0,37 друк. арк.).

Статті, що входять до НМБД Web Of Science:

6. Markina I., Zhylynska O., Bolshakova Ye. Leadership excellence in management of sustainable development of meat-processing enterprises. *Sustainable Leadership for Entrepreneurs and Academics*. 2018 Prague Institute for Qualification Enhancement (PRIZK) International Conference «Entrepreneurial and Sustainable Academic Leadership» (ESAL2018). URL: <https://www.springer.com/us/book/9783030154943#aboutAuthors> (**Web Of Science**) (*Особистий внесок автора: розроблено механізм реалізації стратегії менеджменту стійкого розвитку вітчизняних підприємств м'ясопереробної промисловості, 0,71/0,42 друк. арк.*).

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз:

7. Большакова Є. Л. Управління стійким розвитком м'ясопереробних підприємств у контексті стратегічного планування. *Вісник Сумського національного аграрного університету: Серія «Економіка і менеджмент»*. 2017. № 12 (74). С. 71-75. (**Фахове видання, Google Scholar**) (0,51 друк. арк.).

8. Маркіна І. А., Большакова Є. Л. Стійкий розвиток українських м'ясопереробних підприємств в умовах сучасного ринкового господарювання. *Економічний форум*. № 3. 2018. С. 122-129. (**Фахове видання, Index Copernicus, Google Scholar**) (*Особистий внесок автора: розглянуто феномен стійкого розвитку, вивчено основні підходи щодо формування моделей стійкого розвитку з виділенням суб'єктів стійкості, а також розглянуто специфіку функціонування галузевих ринків у кризові моменти (0,62/0,38 друк. арк.)*).

9. Маркіна І. А., Большакова Є. Л. Прийняття управлінських рішень на

м'ясопереробних підприємствах із ризиковою стійкістю: концептуальний підхід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2018. № 21. С. 20-26. **(Фахове видання, Index Copernicus, Google Scholar)** *(Особистий внесок автора: узагальнені концептуальні особливості прийняття управлінських рішень у контексті ризикової стійкості підприємств з метою подальшого вдосконалення методичного забезпечення, 0,77/0,49 друк. арк.)*.

10. Большакова Є. Л. Стійкий розвиток підприємств м'ясопереробної промисловості: особливості державного регулювання. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 3. С. 260-272. **(Фахове видання, Index Copernicus, Google Scholar)** *(0,63 друк. арк.)*.

11. Маркіна І. А., Большакова Є. Л. Особливості функціонування та тенденції розвитку ринку м'яса та м'ясної продукції в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 4. С. 119-128. **(Фахове видання, Index Copernicus, Google Scholar)** *(Особистий внесок автора: на підґрунті аналітичного дослідження виявлено особливості функціонування підприємств м'ясопереробної галузі України, розглянуто кількісні та якісні тенденції стану ринку м'яса й м'ясної продукції в Україні та визначенні чинників, що впливають на перспективи його розвитку (0,81/0,57 друк. арк.)*.

Статті у наукових фахових виданнях України:

12. Большакова Є. Л. Соціально-економічні передумови забезпечення стійкого розвитку підприємства. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 1.(12). Полтава : РВВ ПДАА*. 2016. С. 103-109. **(Фахове видання)** *(0,66 друк. арк.)*.

Праці апробаційного характеру:

13. Большакова Є. Л. Модернізація підприємства як система взаємопов'язаних інноваційних трансформацій. *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки*: матеріали Всеукр. наук.-практич. Інтер.-конфер., 28 жовтня 2016 р., м. Полтава – Полтава: РВВ ПДАА, 2016. С. 61-63 (0,126 друк. арк.).

14. Большакова Є. Л. Забезпечення стійкого економічного розвитку промислових підприємств із залученням концепції модернізації. *Економічний розвиток : теорія, методологія, управління : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конфер., 28-30 листопада, 2016, Будапешт–Прага–Київ, 2016. С. 284-286 (0,098 друк. арк.).*

15. Большакова Є. Л. Механізм забезпечення сталого розвитку на вітчизняних м'ясопереробних підприємствах. *Наукові розробки, передові технології, інновації : збірник наукових праць та тез наукових доповідей : III Міжнарод. наук.-практич. конфер. 06-08 травня 2017 р. Прага–Будапешт–Київ : НДІСР. 2017. С. 408-410 (0,109 друк. арк.).*

16. Большакова Є. Л. До питання інтеграції концепції сталого розвитку в управлінську практику керування підприємством. *Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики : матер. Міжнар. наук.-практич. конфер., 11-12 травня 2017 р., м. Полтава. Полтава: ТОВ «Сімон», 2017. С. 195-196 (0,088 друк. арк.).*

17. Bolshakova Ye. L. Features of development of meat and meat products market in Ukraine during crisis phenomena. *Eastern European studies: economics, education and law: proceeding of the International scientific conference, June 7-8, 2018, Burgas. Volum 1. Burgas: Publishing House FLAT Ltd-Burgas, 2018. P. 57-59 (0,072 друк. арк.).*

18. Большакова Є. Л. Концептуальний підхід до формування механізму управління розвитком м'ясопереробного підприємства. *Theory, methodology, strategy: conference proceeding: International scientific conference modern economic*

research, September, 2018. Kielce, Poland. Poland: Baltija publishing. Part II. P. 21-24 (0,125 друк. арк.).

19. Большакова Є. Л. Концептуальні особливості прийняття управлінських рішень у контексті ризикової стійкості підприємств м'ясопереробної промисловості в Україні. *Управління розвитком соціально-економічних систем*: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер., 8-9 листопада, 2018 р., м. Харків. Харків: ХНТУСГ, 2018. С. 26-29 (0,197 друк. арк.).

20. Большакова Є. Л. Механізм розробки стратегії управління сталим розвитком м'ясопереробних підприємств. *Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики*: матер. Міжнар. наук.-практич. конфер., 19 травня 2018 р., м. Полтава. Полтава: ТОВ «Сімон», 2018. С. 212-214 (0,045 друк. арк.).

21. Большакова Є. Л. Особливості функціонування вітчизняної м'ясопереробної галузі, ринку м'яса та м'ясопродуктів. *Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики: збірник наукових праць*: III Міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 квітня, 2019 р., м. Полтава. Полтава: ТОВ «Сімон», 2019. С. 281-284 (0,129 друк. арк.).